

що таким чином пропонує увазі практикуючим у цій сфері консультантам готовий методичний продукт.

Загалом, основні висновки, до яких ми дійшли по завершенні дослідження полягають в наступному. По-перше, методи казкотерапії насправді спроможні стати повноцінними психодіагностичним інструментарієм в роботі практичного психолога, зокрема у сфері профорієнтації. По-друге, було доведено, що навіть на етапі навчання у вищому навчальному закладі за обраною спеціальністю, процес професійного самовизначення ще не завершений, більше того юнак або дівчина можуть переживати переломні моменти такого самовизначення, що виражаються у дестабілізації прихильного відношення до обраної професії.

Слід зазначити, що отримані результати є важливими для таких сфер практичного знання як професійне орієнтування, психодіагностичне консультування, а також являють собою цінність для таких галузей психологічного знання як психологія праці і педагогіка.

Бібліографічні посилання

1. Гнездилов А. В. Авторская сказкотерапия. – М., 2000. – С. 15–21.
 2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. – СПб., 2000. – С. 8–15, 16–22.
 3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. – СПб., 1998. – С. 37–47.
 4. Криничек Е. П. Некоторые проблемы профессионального становления студентов на факультете психологии МГУ.
http://hogiston.ru/articles/labour/msu_education
 5. Никифоров Г. С. Психология профессиональной подготовки. – СПб., 1993. – С. 92.
 6. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология. – М., 1998. – С. 109.
- Надійшла до редколегії 26.03.08*

УДК159.923:001

Ю. В. Новікова, Л. М. Самошкіна

Дніпропетровський національний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ З ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ»

Розглянуто проблему психолого-педагогічного забезпечення організації матеріалів дистанційних навчальних курсів на прикладі розробленого авторського модуля до курсу «Психологічне консультування».

Глобальна комп'ютеризація та інформатизація сприяли появі нової форми освіти – дистанційного навчання, – під яким розуміють таку його форму, при якій суб'єкти навчання та викладач віддалені один від одного у просторі та при роботі над навчальним матеріалом використовують сервіси Інтернет. Розвиток дистанційної освіти в Україні розпочався значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи, Америці, Канаді чи Росії і здійснювався за умов низького рівня інформатизації українського суспільства, незначної кількості оснащення комп'ютерною технікою шкіл і ВНЗ України та відсутності спеціалізованих методик дистанційного навчання. У 2002 році у ДНУ було створено науково-методичний Центр дистанційного навчання АПН України, у якому було розроблено принципово нову концепцію створення дистанційних навчальних курсів, яка враховує психолого-педагогічні особливості розробки дистанційних навчальних курсів та спирається на ряд принципів, що забезпечують можливості для формування когнітивних

структур особистості суб'єктів навчального процесу та базуються на аналізі психологічних аспектів формування знань, що відбивають глибинні психологічні закономірності пізнавального процесу. Ця стаття відбиває результати дослідження, яке мало на меті:

- вивчити психолого-педагогічні особливості розробки матеріалів дистанційних навчальних курсів;
- розробити модуль дистанційного курсу з дисципліни «Психологічне консультування» згідно з концепцією Центра дистанційного навчання АПН України при ДНУ;
- сформулювати методичні рекомендації до розробки практичних психологічних дистанційних курсів.

Об'єктом дослідження є психолого-педагогічні особливості розробки дистанційних навчальних курсів.

Предмет дослідження є психолого-педагогічні особливості розробки дистанційного навчального курсу «Психологічне консультування».

Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: проведення попереднього тестування для визначення рівня знань студентів щодо курсу «Психологічне консультування»; емпіричне навчання за розробленим модулем курсу; проведення підсумкового тестування для перевірки ефективності навчання за розробленим модулем.

Гіпотеза дослідження полягала у тому, що розроблений модуль дистанційного курсу «Психологічне консультування» сприяє ефективному засвоєнню знань та формуванню простору експертного знання завдяки урахуванню когнітивних структур та структури довготривалої пам'яті людини, множинності форм ментальних репрезентацій досвіду пізнання як основи для реалізації принципу мультимодального перекодування інформації у навчальному курсі.

Для перевірки гіпотези було проведено емпіричне дослідження, яке проходило у три етапи:

1. Розробка та проведення попереднього тестування для визначення наявних знань студентів щодо певних тем курсу «Психологічне консультування».
2. Розробка авторського модулю дистанційного навчального курсу з дисципліни «Психологічне консультування» та здійснення експериментального навчання.
3. Проведення підсумкового тестування для контролю набутих знань та визначення ефективності навчання за розробленою методикою.

Для емпіричного дослідження були обрані студенти четвертого курсу психологічного факультету ДНУ, оскільки у відповідності з навчальним планом саме на четвертому році навчання студенти-психологи мають необхідну базу знань для вивчення та засвоєння навчального курсу «Психологічне консультування». У дослідженні взяли участь 23 студента, які не мали мінімального балу для допуску до заліку з курсу «Психологічне консультування» та не засвоїли курс на достатньому рівні. Для з'ясування наявного рівня знань студентів було проведено попереднє тестування, під час якого студентам було запропоновано виконати 12 спеціально розроблених завдань різного типу протягом 20 хвилин. Тестові завдання містили інформацію з блока тем курсу «Психологічне консультування», які лягли в основу розробленого модуля «Поняття про психологічне консультування». Тест містив такі типи завдань:

- закриті питання (питання з варіантами відповідей – декількома правильними відповідями або тільки з однією правильною відповіддю);
- питання типу навчального тексту (питання з текстом, у якому необхідно заповнити пропуски);
- питання на зіставлення (декілька питань, яким треба поставити у відповідність таку ж або більшу кількість відповідей).

Для проведення експериментального навчання студентів на базі Модульної об'єктно-орієнтованої навчальної системи розробки дистанційних навчальних курсів і сайтів «Moodle» до курсу «Психологічне консультування» було розроблено модуль «Поняття про психологічне консультування». Основою для розробки модуля стала концепція створення дистанційних навчальних курсів науково-методичного Центру дистанційного навчання при ДНУ. Наповнення модуля було здійснено за допомогою вибірки, яка проводилась на основі публікацій та підручників сучасних вітчизняних і закордонних вчених і психологів-практиків у сфері психологічного консультування. Розроблений модуль складається з таких елементів:

1. Вступ

- Основні поняття до модуля
- Персоналії до модуля

2. Тема 1. Поняття про психологічне консультування

- Слайди до теми 1
- Вправи до теми 1
- Від теорії до практики 1
- Форум: Принципи психологічного консультування

3. Тема 2. Консультативний контакт

- Слайди до теми 2
- Вправи до теми 2
- Від теорії до практики 2
- Форум

Таким чином, розроблений модуль «Поняття про психологічне консультування» містить сім структурних елементів:

1. Структурний елемент «Вступ» містить загальну інформацію щодо цілей та завдань вивчення модуля, а також питання для переднього контролю. Ця частина на курсу має актуалізувати пізнавальну потребу студентів та окреслити шлях до кінцевої мети вивчення модуля.

2. Наступний елемент модуля «Основні поняття до теми» містить дефініції, що пов'язані з матеріалами модуля за допомогою гіперзсілок та розкривають основні поняття та визначення модуля.

3. Структурний елемент «Персоналії до модуля» побудований у формі глосарія та схожий на попередній елемент, але містить не поняття, а основні відомості про вчених та їх вклад.

4. Структурний елемент «Слайди до теми» містить різні типи слайдів, що вербально презентують матеріал модуля. Так кожна тема починається зі слайдів із стислим планом лекції та переліком основної та додаткової літератури (рис. 1). Даний тип слайдів виконує організуючу (окреслює коло питань, що буде розглянуто у темі, та надає джерела, де їх можна знайти), мотивуючу (форма презентації матеріалу та характер питань, що розглядаються) та систематичну (систематизація змісту навчання та літературних джерел) функції.

Наступний тип слайдів містить метафору до теми модуля, за допомогою якої узагальнено розкривається зміст теми та втілюється ідея презентації матеріалу через його зміст у різних формах (рис. 2).

Третій тип слайдів містить невеликий за обсягом текст, наведений у формі ієрархічно організованих вертикальних та горизонтальних класифікаційних схем, стисло розкриває ключові поняття, принципи, ідеї та проблеми тем модуля. Таке викладання теоретичного матеріалу сприяє формуванню розгалуженої та упорядкованої бази декларативних знань, забезпечує системність і послідовність викладання теми. Подання матеріалу у вербальній (текстовій та звуковій) та образно-символічній (схеми, символи, малюнки тощо) формах втілює ідею множинної репрезентації навчального матеріалу та принцип індивідуалізації навчального процесу.

Тема 1.
ПОНЯТТЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО
КОНСУЛЬТУВАННЯ

1. Психологічна допомога та її види.
2. Види психологічного консультування.
3. Зв'язок психологічного консультування з іншими науками та практикою.
4. Цілі та завдання психологічного консультування.
5. Принципи психологічного консультування.
6. Поняття психологічного здоров'я.
7. Структура процесу консультування.

 Література

Основна

1. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование. – М, 1999.
2. Горноста́й П. П., Васильковская С. В. Теория и практика психологического консультирования: Проблемный подход. – Киев, 1995.
3. Елизаров А. Н. Введение в психологическое консультирование. – М, 2002.
4. Кочунас Р. Основы психологического консультирования. – М, 1999.
5. Немов Р. С. Основы психологического консультирования. – М, 1999 //http://koob.ru
6. Шнейдер Л. Б., Вольнова Г. В., Зыкова М. Н. Психологическое консультирование. – М, 2002.

Додаткова

1. Мэй Р. Искусство психологического консультирования. М, - 1994 //http://koob.ru
2. Осипова А. А. Общая психокоррекция. – М, 2000
3. Хухлаева О. В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции. – М, 2001.

Рис. 1. Зразок слайду «План та література до теми»

Метафора до теми

Слово – найточніше доторкання до серця,
воно може стати і ніжною запашною квіткою,
і живою водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем,
і розжареним залізом, і брудом.

Слово обертається найнесподіванішими вчинками навіть тоді,
коли його немає, а є мовчання...

Мудре і добре слово дає радість,
нерозумне і зле, необдумане і нетактовне – приносить біду.

Словом можна вбити й оживити, поранити й вилікувати,
посіяти тривогу і безнадію і одухотворити, розсіяти сумнів і засмутити,
викликати посмішку і сльози, породити віру в людину і зародити невіру,
надихнути на працю і скувати сили душі...

В. Сухомлинський

Рис. 2. Зразок слайду «Метафора до теми»

Рис. 3. Когнітивна карта моделі особистості ефективного психолога-консультанта

5. Структурний елемент «Вправи до теми» містить тестові завдання для перевірки первинного засвоєння аудіо-візуальної презентації лекції: тести на суміщення, встановлення відповідностей між поняттями та ознаками, класифікації тощо (рис. 4).

ПК: Вправи до теми 2 - Microsoft Internet Explorer

Адрес: http://192.168.46.196/mod/quiz/attempt.php?q=104

1 Розподіть етапи консультативної бесіди відповідно до порядку проведення.
Баллов: 1/4

1	Знайомство з клієнтом та початок бесіди
2	Розпитування клієнта, формування та перевірка консультативних гіпотез
3	Здійснення впливу
4	Завершення консультативної бесіди

Отправить

Частично верно
Баллов за ответ: 1/4.

2 Сумістить діяльність психолога-консультанта з відповідним етапом консультативної бесіди.
Баллов: --/4

Завершення консультативної бесіди	Выбрать...
Здійснення впливу	Выбрать...
Знайомство з клієнтом та початок бесіди	Емпатійне слухання та структурування бесіди
Розпитування клієнта, формування та перевірка консультативних гіпотез	Підведення підсумків та обговорення подальших стосунків
	Зустріч клієнта та організація процесу консультування
	Корекція установок та поведінки клієнта

Отправить

3 З переліку принципів та технік оберіть принципи організації діалогу з клієнтом.
Баллов: --/4

Рис. 4. Зразок тестових завдань на суміщення

Ці завдання не оцінюються та являють собою тести інтерактивного типу, коли студент може одразу отримати інформацію щодо правильності виконання завдання, а неправильні відповіді супроводжуються коментарем. Виконання таких вправ забезпечує «процедуралізацію» декларативних знань; пізнавальну та інтелектуальну активність суб'єктів навчання, що сприяє змістовній переробці матеріалу; надає можливість студенту самостійно оцінити власний рівень засвоєння матеріалу та попрактикуватися у перекодуванні засвоєної концептуальної інформації, у процесі якого здійснюється «сходження» від конкретного до абстрактного і, навпаки, від абстрактного до конкретного. Такі вправи є базою для переходу до практичних завдань. Перевагою є те, що студент може виконувати тест декілька разів, а у кожній спробі можна змінити послідовність завдань та відповідей. Комплекс тестових завдань виконував роль засобу підтримки позитивної мотивації до навчання поряд з початковою мотивацією «здати залік з дисципліни».

6. Дисципліна «Психологічне консультування» має ряд особливостей, які необхідно враховувати під час її розробки у дистанційному форматі. Оскільки «Психологічне консультування» є розділом практичної психології, його основною метою є не тільки надбання студентами теоретичних знань щодо процесу консультування, а й розвиток умінь та навичок, необхідних для успішної роботи психолога-консультанта. Тому під час розробки модуля зазначеного дистанційного курсу було важливо звернути увагу на завдання, які б сприяли розвитку професійної компетенції та формуванню бази виконавчих знань. Структурний елемент «Від теорії до практики» містить саме такі завдання. При розробці завдань цього елемента було використано принцип створення умов для проблемно-орієнтованого засвоєння матеріалу навчальних курсів, який реалізувався за допомогою таких прийомів: виконання студентами науково-дослідних завдань, аналізу професійно-орієнтованих кейсів. Заключним етапом роботи над матеріалом була інтеграція вивченої інформації у структуру власного досвіду студентів, що передбачало вихід за межі матеріалу лекції, використання фонових знань та творче використання набутих знань.

Після вивчення моделі ефективного консультанта (за Р. Кочунасом) та виконання вправ на маніпулювання відповідними поняттями («Вправи до теми») студентам пропонувалося виконати науково-дослідне завдання (рис. 5), яке сприяло інтеграції теоретичних знань до власного досвіду студентів, а також мало забезпечити рефлексивний аналіз студентами власної особистості щодо наявності професійно-важливих якостей психолога-консультанта та шляхів їх розвитку.

2 Проведіть дослідження та напишіть есе: 1. Оцініть за семи бальною шкалою (від -3 до +3) наявність у себе характеристик, які містять модель ефективного консультанта (за Р. Кочунасом). 2. Оцініть ваш рівень емпатійних здібностей за методикою В. В. Бойко (Основи психології: Практикум/Ред.-сост. Л. Д. Столяренко. – Ростов н/Д, 2002. – 704 с.) та зробіть висновки за результатами обстеження. 3. Як ви вважаєте чи доцільно розвивати певні характеристики? Вкажіть як саме можна це зробити.

Баллов: -- /10

Ответ:

Рис. 5. Зразок науково-дослідного завдання

7. Структурний елемент «Форум» основною метою мав забезпечення учасників навчального процесу інтерактивного спілкування між собою. Спілкування відбувалося як у текстовому форматі (вербальне спілкування), так і за допомогою прикріплених файлів. Використання елемента «Форум» сприяло активізації навчальної діяльності студентів, розвитку вміння студентів вільно формулювати та аргументувати думки без опору на контрольні питання, вільному обміну думками щодо проблемних питань тем модуля, підвищенню мотивації та пізнавальної активності студентів.

Таким чином, завдяки урахуванню психолого-педагогічних особливостей розробки дистанційних навчальних курсів (багатомірності представлення інформації та множинності її перекодування у процесі навчання, виконанню інтерактивних видів завдань та поетапному відпрацюванню) було забезпечено перехід від загального орієнтування у матеріалі розробленого модуля «Поняття про психологічне консультування» до вміння застосувати набуті знання. Оптимальні умови для засвоєння навчального матеріалу забезпечили реалізацію найважливіших принципів дистанційного навчання: принципів науковості, системності, послідовності, інтерактивності, контролю знань, індивідуального підходу тощо.

Наприкінці експериментального навчання студентам пропонувалося виконати контрольні завдання, які і були підсумковим тестуванням. Разом з підсумковим тестуванням студентам пропонувалося відповісти на декілька відкритих питань щодо переваг та недоліків розробленого модуля, тобто надати зворотний зв'язок за результатами навчання.

Для перевірки ефективності навчання результати тестування були обчислені за допомогою t-критерія Стьюдента, який дорівнював 13,3, а це означає, що навчання за запропонованою методикою було ефективним і студенти покращили свої знання з блока тем модуля «Поняття про психологічне консультування» (рис. 6).

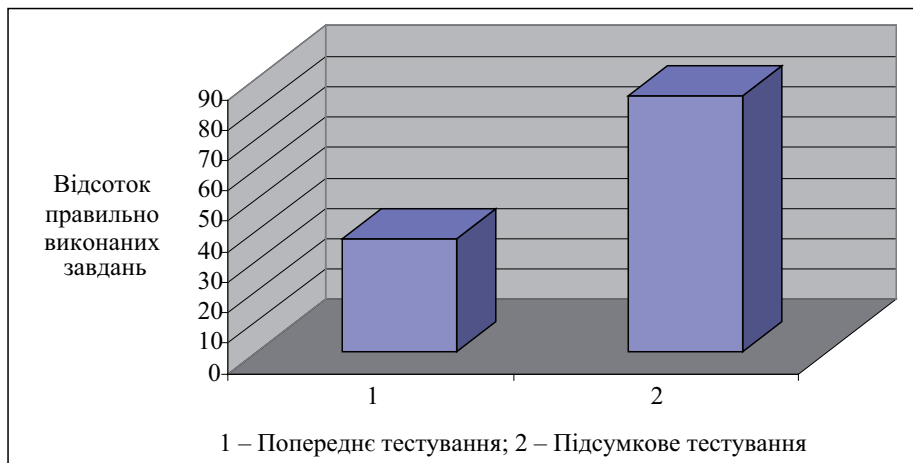

Рис. 6. Результати попереднього та підсумкового тестування в середньому по групі, %

Якісна обробка відповідей студентів на відкриті питання щодо переваг та недоліків розробленого навчального модуля «Поняття про психологічне консультування» показала, що студенти позитивно реагували на навчання засобами комп'ютерних технологій, а також підтвердила ефективність та результативність запропонованої методики навчання. Структура та презентація теоретичного матеріалу, дизайн модуля та практичні завдання були охарактеризовані як «зручні», «корисні», «ефективні», «приємні», «вдалі» тощо. Серед недоліків розробленого модуля студенти назвали «подання теоретичного матеріалу «у готовому вигляді»».

ді», «брак часу на виконання творчих завдань», «відсутність спілкування щодо реальних життєвих прикладів з живим викладачем».

Результати емпіричного дослідження підтверджують ефективність концепції Центра та можуть бути застосовані у практиці навчального процесу, а також для розробки та впровадження дистанційного курсу «Психологічне консультування» (з розробленими матеріалами можна ознайомитися у науково-методичному Центрі дистанційного навчання при ДНУ).

Бібліографічні посилання

1. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование. – М., 2000.
2. Елизаров А. Н. Введение в психологическое консультирование. – М., 2002.
3. Кочунас Р. Основы психологического консультирования. – М., 1999.
4. Носенко Е. Л. Формування когнітивних структур особистості засобами інформаційних технологій. Моногр. / Е. Л. Носенко, М. А Салюк – Д., 2007.
5. Носенко Е. Л. Методологічні аспекти забезпечення запам'ятовування інформації при розробці дистанційних навчальних курсів. Метод. посіб. / Е. Л. Носенко, С. В. Чернишенко – Д., 2003.
6. Шнейдер Л. Б. Психологическое консультирование. Учебное пособие для студентов ВУЗов. Серия «Серебряная сова». / Л. Б. Шнейдер, Г. В. Вольнова, М. Н. Зыкова – М., 2002.

Надійшла до редколегії 12.12.07

УДК 159. 923:291. 4

Е. Л. Носенко, Д. Ю. Терновська

Дніпропетровський національний університет

СТРЕСОЗАХИСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Проаналізовано результати сучасних психологічних досліджень особливостей впливу індивідуальної релігійності як інтегрального особистісного утворення на основні складові особистісного адаптаційного потенціалу, визначено перспективи дослідження проблеми.

Проблеми співвідношення психології і релігії та пошуку шляхів забезпечення взаємодії між цими вимірами людського буття знаходять своє відображення у помітно зростаючій зацікавленості дослідників вивченням феномену індивідуальної релігійності, який до недавнього часу був мало розробленим у контексті дослідження особистісних ресурсів стресоподолання.

Зростанню актуальності зазначених проблем сприяє відродження індивідуальної релігійності як однієї з фундаментальних складових національної культури. За радянських часів індивідуальна релігійність була об'єктом атеїстичної критики, породженої абсолютизацією антирелігійних настанов політичної ідеології. Майже усі роботи, присвячені психології віруючих, були зосереджені на викритті негативних проявів релігійності і пропагували викорінення будь-яких її ознак [9].

Огляд науково-психологічної літератури з проблем релігійної віри та релігійності показав, що на сьогодні немає єдиної, універсальної позиції, яка б однозначно пояснювала вищезазначені феномени та надавала вичерпну характеристику усім їхнім проявам. Вірогідною причиною цього є те, що психологія релігії являє собою відносно новий напрям психологічної думки, бо до недавнього часу релігійна віра була переважно предметом вивчення філософії, богослов'я, історії, соціології, а не психології; причому погляди на природу людської релігійності у зазначених галузях знань були інколи діаметрально протилежними.